

Arvamus

TELLIJALE

ETTEVAATUST! › Lapsi mürgitatakse läänevastase propagandaga! Mida peaksime tegema? (30)

Peter J. Rock
Õpetaja, Peetri
lasteaed-põhikool

9. november 2025, 14:00

Kuula

Laps arvuti taga. FOTO: SCANPIX

Meie lapsed peaksid oskama loetleda lääne väärtusi sama ladusalt kui rahvushümni.

Ajupesu ära hoida on tänapäeval raske, kuid mitu korda lihtsam kui seda tagasi pöörata.

Lapsed on propaganda peamine sihtmärk.

Mida lapsed internetis teevad, on täiskasvanutele enamasti mõistatus, aga olen näinud piisavalt, et mõista: meie ühiskond seisab silmitsi suurte väljakutsega, kirjutab Peetri lasteaia-põhikooli õpetaja Peter J. Rock.

Ma ei räägi siinkohal vähenenud tähelepanuvõimest, küberkiusamisest ega pornost. Praegu teeb mind kõige murelikumaks läänevastase propaganda ohjeldamatu levik. Infosõda ei ole lihtsalt kuuldus ning see ei piirdu üksnes Vene televisiooniga. See on laialdane ja lakkamatu. Hoolimata õpetajate

pingutustest, ei tee me koolis ikka veel piisavalt, et õpilasi selle eest kaitsta, rääkimata sellest, et ka lapsevanemad peaksid meile appi tulema.

Sõjapidamise kõige põhilisem reegel käsib vastasega arvestada. Praegused Lääne vaenlased Venemaa, Iraan (ja Iraani käsilased, nagu Hamas), Katar, Hiina ja Põhja-Korea on propaganda vallas äärmiselt osavad ja sellesse kõvasti investeerinud. Alates nõukogude ajast on nad püüdnud lääne ühiskonda demoraliseerida, külvates segadust ja süvendades sisemisi lõhesid. Tänapäeval on see oht eksponentsiaalselt kasvanud.

Internet on propagandisti unistus

«Kasutajad» juhatatakse omaette «infomullidesse», kus neid pommitatakse ikka ja jälle ühe ja sama vaatenurgaga. Seda protsessi juhivad varjatud algoritmid, mis võimendavad emotsionaalselt provotseerivat sisu, kinnistavad eelarvamusi, suruvad maha alternatiivseid vaateid ja loovad lõpuks massihüsteeria.

Enamasti naudime meile kohandatud sisu, kuid kui lapsele suunatud infovoog muutub söövitavaks infokeeriseks, võetakse tema mõistus justkui pantvangi. See juhtub märkamatuks – vanemad ja õpetajad taipavad seda sageli alles siis, kui kahju on juba tehtud. Ühtlasi veedavad lapsed «võrgusuhetes» palju rohkem aega kui oma elu täiskasvanutega.

Internetile on nüüd lisandunud tehisintellekt. ChatGPT ja teised saavad kiiresti tõe allikaks. AI kõlab autoriteetselt, kuid tegelikult koostab see vastuseid populaarsuse alusel, pakendab inimteadmistes peituvaid kallutatusi ja on programmeerijate ideoloogiliste eelistuste meelevaldas. Lisaks tulevad mängu nn hallutsinatsioonid ja *deepfake* ehk sügavvõltsingud. Samal ajal arendavad Lääne vaenlased oma AI-süsteeme ilma igasuguste piiranguteta.

Kahjuks käsitleb kool propaganda teemat peamiselt alles gümnaasiumis – liiga vähe ja liiga hilja.

Juba Natsi-Saksamaa propagandaminister Joseph Goebbels ütles: «Kui valet piisavalt sageli korrata, hakkavad inimesed seda uskuma.» See peab eriti hästi paika laste puhul. Tõepoolest, just nemad on propaganda peamine sihtmärk. Neid on lihtsam mõjutada kui täiskasvanuid ning nad on mõistagi meie tulevik. Kahjuks käsitleb kool propaganda teemat peamiselt alles gümnaasiumis – liiga vähe ja liiga hilja. Teismeeaks on õpilaste teadvusse sööbinud lakkamatus voos tuhandeid minipropagandafilme ning nende põhivaated on juba välja kujunenud, võib isegi öelda välja kujundatud.

Paljud meist teavad kedagi, kes on vaadanud liiga palju Vene telekanaleid ja ära keeranud. Tegelikult on propaganda mõju all haavatavad kõik – isegi ajakirjanikud ja poliitikud. Olen märganud, et just kõige terasemad õpilased võivad lummuda maailma sündmuste salapäraest alternatiivsetest seletustest ehk vandenõuteooriatest. Sellepärast ongi propaganda loodud nii ahvatlevaks.

Küsimus ei piirdu ainult rahvusliku julgeolekuga. Asi on ka selles, kuidas kasvatada lastest korralikult haritud kodanikke, kes hoiavad moraalselt selgust. Võit tähendab, et neist ei saa kunagi ei äärmuslasi ega kasulikke idioote.

Olen märganud, et just kõige terasemad õpilased võivad lummuda maailma sündmuste salapärastest alternatiivsetest seletustest ehk vandenõuteooriatest.

Milliseid taktikaid peaksid vanemad kasutama, et propagandale vastu seista?

Esiteks. Alustama peame sellest, mida paljud juba niigi teevad: selgitama lastele, et internet on täis täielikku rämps. Seda tuleb teha üha järjekindlamalt, ka siis, kui digitehnoloogia muutub keerukamaks ja integreerub sügavamalt meie ellu. Lastele tuleb pidevalt meelde tuletada, et nad oleksid skeptilised kõige vastu, mida internetiavarustes näevad. Just laste digimaailmas ületab madala kvaliteediga materjal kvaliteetset umbes miljard ühe vastu. Kõigist digipädevustest, mida õpetame, on skepsis kõige tähtsam.

Näiteks õpetasin varem, et tuleb toetuda mainekatele allikatele. Tänapäeval on olukord keerulisem. Ka BBC ja New York Times on muutunud häbiväärselt kallutatuks. Kultuurilised muutused ja klikimajandus on toonud ajakirjandusse uue põlvkonna aktivistidest ajakirjanikke, kelle eesmärk ei ole fakte vahendada, vaid silmapaare püüda ja lugejat veenda. Samal ajal hakkavad sellised allikad nagu Al Jazeera ja TRT Global (Türgi Raadio ja Televisioon) paljudele lastele näima autoriteetsed, sest matkivad lääne ajakirjanduse vormi ja stiili. Samuti paistavad ÜRO ja näiteks Amnesty International näiliselt objektiivsed, kuid on tegelikult tugevalt politiseeritud.

Teiseks. Lapsi tuleb juba varakult õpetada, millised on lääne väärtused, kui tähtsad need on ja kui kurb on tõsiasi, et paljud ühiskonnad neid ei jaga. Valeinfo ja desinformatsioon võivad olla uskumatult veenvad, nii et kõige kindlam viis allika usaldusväärsust hinnata on vaadata, kas see toetab ühiskonda, mis jagab meie väärtusi, või mitte.

Näiteks tuleb suhtuda väga umbusklikult meediasse, mis kiidab heaks ühiskondi, kus lükatakse tagasi demokraatia, rõhutakse naisi, ülistatakse terrorismi, alustatakse sõdu ja tapetakse homoseksuaale. Meie lapsed peaksid oskama loetleda lääne väärtusi sama ladusalt kui rahvushümni. Samuti ei teeks paha, kui nad oleksid veidi vähem ignorantsed selles, millised meie vaenlased tegelikult on.

Nihutada otsustamiskünnist edasi, kuni on kogutud rohkem infot, on praeguses infokeskkonnas hädavajalik oskus.

Kolmandaks. Lapsi tuleb julgustada seisukohavõttu edasi lükkama. See pole lihtne kellelegi, eriti mitte lastele, kes kipuvad piirduma vähese infoga ja jõudma kiiresti järeldusteni. Nad on kiired õppima. Nihutada otsustamiskünnist edasi, kuni on kogutud rohkem infot, on praeguses infokeskkonnas hädavajalik oskus. Propaganda levib hetkega, selle ümberlükkamine võtab aga tunde, päevi või nädalaid. «Vale on poolel teel ümber maailma, enne kui tõde püksid jalga saab.» See ütlus juba kehtis enne 5G võrke.

Neljandaks. Lapsed peavad harjuma oma kõlakambrist välja astuma. Nad peavad iga loo puhul uurima ka vastaspoolt. Oskus näha mõlemat poolt on digiajastul üha tähtsam. Klassikaline harjutus on anda õpilastele lugeda kaks

artiklit, mis esindavad diametraalselt vastandlikke seisukohti. Sama saab teha ka kodustes vestlustes. «Uuri ise järele» kõlab lihtsalt, kuid on tegelikult keeruline.

Propaganda levib hetkega, selle ümberlükkamine võtab aga tunde, päevi või nädalaid.

Üks tähtis ülesanne on õpetada lastele, et viie sekundi pikkused videoklipid ei räägi kunagi tervet lugu. Tõde ei mahu TikTok formaati ja pahatahtlik monteerimine on väga levinud manipulatsiooniviis. Näiteks levisid internetis Ameerika konservatiivsest aktivistist Charlie Kirkist ülilühikesed katkendid, mis kujutasid teda absoluutse koletisena, kuigi see, mida ta oli öelnud vahetult enne või pärast igat klippi, oleks muutnud esmamulje palju keerulisemaks. Kirk langes infosõja ohvriks nagu ka tavalisest perekonnast pärit noor viieline üliõpilane, keda süüdistatakse Kirki tapmises.

Viiendaks. Lastele on vaja pidevalt meelde tuletada, et kõik inimesed on inimesed, kuid mõni teeb erakordselt halbu valikuid. Propaganda kipub teisi dehumaniseerima, demoniseerima ja kasutama topeltstandardeid. See hägustab tõde ja pärsib mõtlemist. Kõik inimesed on võrdsed, kuid kõik ideoloogiad ei ole! Lapsed ei tohi seda silmist lasta, muidu võivad nad langeda rassismi, kultuuri relativismi või mõne muu kognitiivse moonutuse ohvriks.

Kõrvalepõikena: kuigi meie koolis religiooni ei õpetata, olen märganud, et usklikest peredest pärit õpilased on sageli vähem vastuvõtlikud pahatahtlikule veebimõjutusele. Võib-olla on nad harjunud hindama lääne tsivilisatsiooni juudi-kristlike juuri ja on seetõttu valvsad nende vastu, kes neid öönestada tahaksid. Võib-olla on nende infomullid tervemad. Võib-olla kaitseb väike annus vaimset vaktsiini neid pärismaailma valede vastu. Igatahes on lapse mõistus nagu vaakum, mis vajab täitmist. Tänapäeval konkureerivad vanematega üha agressiivsemalt muud mõjurid, mistõttu tuleb oma pere väärtused lastele edasi anda, enne kui pista nende taskusse nutitelefoni.

Tõde ei mahu TikTok formaati ja pahatahtlik monteerimine on väga levinud manipulatsiooniviis.

Lõpuks tuleb lapsi õpetada olema ettevaatlik masside mõju suhtes. Laulu- ja tantsupidu olid tänavu imetlusväärsed, aga internetis saab enim vaatamisi, meeldimisi ja jagamisi kõige halvamaigulisem sisu. Üks suunamudija levitab miljoneid kordi vaadatud videoid, milles ta väidab, et Emmanuel Macroni abikaasa on sündinud mehena, ning jagab sealjuures ohtralt antisemiitlikku valet. Lapsed kipuvad arvama, et populaarsetes ideedes on vähemalt terake tõtt. Tegelikuses on propaganda tõe täielik vastand – reaalsuse inversioon, hunt lambanahas.

Vaatame, mismoodi näeb välja kaotus.

Palestiina-toetusliikumine on näide propagandakampaaniast, mis maskeerib oma pahatahtlikkust, pöörates tõe pea peale. Siiski on see pärvinud laialdase poolehoiu, eriti noorte seas. Iisrael, pisike riik, kes hiljuti kaitses end seitsmel rindel, saavutas võidu järjekordses naabrite algatatud eksistentsiaalses sõjas, ent kaotas samal ajal infosõja.

Palestinism on ideoloogia, mis maskeerub Läänes inimõiguste küsimusena, samal ajal kui Lähis-Idas tunnistatakse seda avalikult islamistliku vallutamisenä. Selle propaganda strateegia kujundas 1960. aastatel välja KGB eesmärgiga hävitada Iisrael ja nõrgestada Läänt, kasutades põhiliselt ära liberaalseid hoiakuid. Hiljuti sai see propagandakampaania interneti toel võimsat hoogu juurde ja paljusid noori inimesi võib nüüd näha Euroopa ja USA tänavatel džihadistide mustvalgetesse rätikutesse mähituna – sobiv sümbol nende must-valgele lihtsustatud ja dogmaatilisele maailmavaatele.

Palestinism on ideoloogia, mis maskeerub Läänes inimõiguste küsimusena, samal ajal kui Lähis-Idas tunnistatakse seda avalikult islamistliku vallutamisenä.

Peaks olema ilmselge, et islamistid toovad terrorit ja rõhumist igale poole, kuhu nad jõuavad. Mida rohkem õppida islamismi, šariaadi ja džihaadi kohta, seda õudsemaks need muutuvad. Kuid palestinism väidab, et tegelik probleem on hoopis Iisrael – ainus salliv, võrdõiguslik ja tõeliselt demokraatlik riik Lähis-Idas, tehnoloogilise progressi ja vabaduse majakas, mille ehitas vaevaliselt ja seaduslikult väike iseseisvusmeelne rahvas oma esivanemate kodumaal.

Otseses vastuolus faktidega näib olevat ka narratiiv selle kohta, kuidas Iisrael on seda sõda pidanud. Palestiniistid süüdistavad Iisraeli genotsiidis, nagu nad on teinud aastakümneid. John Spenceri, West Pointi juures asuva Moodsa Sõjapidamise Instituudi linnasõja õppetooli juhi sõnul ei ole aga ükski armee ajaloos võimaldanud oma vaenlastele rohkem humanitaarabi, andnud teavet sihtmärkide kohta ega saavutanud nii keerulises olukorras väiksemat tsiviilohvrite ja võitlejate suhet.

Iisrael võitleb sama kurjuse teljega, millega seisab silmitsi Ukraina.

Ma ei ole Lähis-Ida poliitika ega sõja ekspert. Ma olen õppimise ekspert. Ülaloodud meediakirjaoskuse soovitusel aitavad teie lastel iseseisvalt avastada tõde selliste konfliktide kohta.

Minu peamine sõnum on see, et tõde on tähtis, eriti nüüd, kui maailm on nii tihedalt omavahel seotud. Iisrael võitleb sama kurjuse teljega, millega seisab silmitsi Ukraina. Tegelikult alustas Hamas 7. oktoobril 2023 sõda osaliselt just selleks, et teha Putinile sünnipäevakingitus. Ühtlasi on islamism kasvav oht kogu Lääne-Euroopas. Eelkõige aga ohustab palestinism meie noori äärmusvasakpoolse (kultuurirelativistlik, woke'lik, pseudopatsifistlik, sageli marksistlik) ja äärmusparempoolse (islamofašistlik) poliitilise ideoloogia ajupesuga, täpselt nii, nagu tegi 20. sajandi kommunistide ja fašistide ajupesud pioneiriorganisatsiooni ja Hitlerjugendi kaudu. Sarnaselt eelmise sajandi Euroopa radikaalsetele liikumistele on ka palestinismil globaalsed ambitsioonid. See teeskleb õigluse eest seismist, manipuleerib avaliku arvamuse emotsioonidega, levitab ohtralt valeväiteid ja terroriseerib ajaloo kõige rohkem tagakiusatud vähemust – juute. Ajalugu kordub. Kahjuks on teada, et antisemitism on ühiskonnas uinuv viirus, mis lööb lõkkele iga kord, kui ühiskonna tervis nõrgeneb.

Nüüd on viimane aeg aidata oma lastel läänevastasest propagandast läbi näha. Ajupesu ära hoida on tänapäeval raske, kuid mitu korda lihtsam kui seda tagasi pöörata või selle tagajärgede all kannatada.

Kommentaariid (30)

Päevatoimetaja

Author

Kristina Pihlapuu

kristina.pihlapuu@postimees.ee

Reklaam

Kuulutuste tellimine:

kuulutused@postimeesgrupp.ee

(+372) 666 2206

Reklaam Postimehe paberlehes:

reklaam@postimees.ee

(+372) 666 2445

Reklaam Postimees.ee veebides:

veebireklaam@postimees.ee

(+372) 666 2230

Kontakt

Vihje:

(+372) 507 3066

vihje@postimees.ee

Tellimustega seotud küsimused:

(+372) 666 2525 (E-R 9-17)

levi@postimees.ee

Toimetuse sekretär:

(+372) 666 2202

sekretar@postimees.ee

Jälgi meid

Mobiilirakendus

Tehnilised küsimused ja

ettepanekud:

tehnoloogia@postimeesgrupp.ee

Privaatsusteatis

Privaatsustingimused

Kasutustingimused

Töötajad

Reklaam

Kuulutused ajalehte

Tellimine

Uudiskirjad